

Тут Мусэй яшчэ раз падкрэслівае значнасць спасціжэння прыгожага мастацтва, паэзіі: *Так што спяшайся чытаць старадаўніх аналаў старонкі, // Творы паэтаў, – у іх каралі, валадарствы і войны...* [5, с. 444].

У сваёй паэме Я. Радван прадстаўляе Мусэя не толькі ў якасці песняра, але пазіцыянуе яго як мудрага настаўніка, выхавацеля, як зямнога апекуна, натхняльніка гетмана Мікалая Радзівіла. Менавіта ён дае герою значныя жыццёвыя парады, накіроўвае на правільны шлях, засцерагае і ахоўвае.

Такім чынам, *vates* (Апалон і Мусэй) у паэмах Я. Вісліцкага «Пруская вайна» і Я. Радвана «Радзівіліяда» выступае не столькі ў функцыі прарока, песняра, паэта, колькі ў функцыі мудрага настаўніка, дарадцы, які вядзе за сабой і не дае сысці з правільнага шляху. Канцэптуальнае ўвасабленне *vates*, а таксама яго функцыянальнае значэнне выяўляюць выразную дыдактычную і выхаваўчую скіраванасць гераічнага эпасу Беларусі эпохі Рэнэсансу.

Літаратура

1. *Вісліцкі Я.* Пруская вайна // Літаратура XI–XVI стст. / Уклад. і камент. А. У. Бразгунова, І. У. Будзько, Л. В. Ляўшун; прадм. У. В. Гніламёдава; навук. рэд. В. А. Чамярыцкі. Мінск, 2011. С. 198–221.
2. *Лисовой И. А., Ревяко К. А.* Античный мир в терминах, именах и названиях: Словарь-справочник по истории и культуре Древней Греции и Рима / Науч. ред. А. И. Немировский; предисл. Г. И. Шевченко. Минск, 1996.
3. Мифологический словарь / М. Н. Ботвинник, М. А. Коган, М. Б. Рабинович, Б. П. Селецкий. Минск, 1989.
4. *Некрашэвіч-Кароткая Ж. В.* Беларуская лацінамоўная паэма: позні Рэнэсанс і ранняе Барока / Навук. рэд.: В. П. Рагойша, У. Г. Кароткі. Мінск, 2011.
5. *Радван Я.* Радзівіліяда, або Пра жыццё і дзеі, слаўныя подзвігі бессмяротнай памяці найсвятлейшага пана Мікалая Радзівіла // Літаратура XI–XVI стст. / Уклад. і камент. А. У. Бразгунова, І. У. Будзько, Л. В. Ляўшун; прадм. У. В. Гніламёдава; навук. рэд. В. А. Чамярыцкі. Мінск, 2011. С. 433–460.
6. Словарь античности / Пер. с нем. М., 1989.

ПАЛІТЫЧНАЯ ПАЛІТРА РЫМА Ў ЭЛЕГІЯХ АВДІЗІЯ: НАЙБОЛЬШ ЗНАКАМІТЫЯ АДРАСАТЫ

А. С. Герус

Яшчэ да выгнання творчасць Авідзія мела да палітычных падзей даволі пасрэднае дачыненне: яны ніколі не цікавілі паэта, а ён сам не імкнуўся займаць кіруючыя пасады, падымаючыся па сваім *cursus honorum*. Палітыка прысутнічала ў творах паэта ў якасці фону для сюжэтаў і не атрымлівала ў яго элегіях ці паэмах цэнтральнага месца.

Эпоха Аўгуста ў першую чаргу асацыіруецца ў Авідзія з мірным часам, таму ўсталяванне спакойнага жыцця ў краіне – першая для паэта падстава ўслаўляць Актавіяна. Але ж калі Авідзій сапраўды любіў свой час і ўсхваляў яго сваімі творамі, дык Аўгуст новымі законамі імкнуўся прыпадобніць распушчаную сучаснасць да больш маральнай, на яго думку, даўніны. І пакуль паэт пеў свой век, Аўгуст яго саромеўся і спрабаваў змяніць. «У гэтым яго першае рознагалоссе з Авідзіем... Погляды Аўгуста на спосабы вылячэння грамадства былі яшчэ больш далёкімі ад паэта» [1, с. 115]. Розніца гэтых поглядаў стала, як мяркуе Г. Буасье, таксама першым крокам да ў многіх адносінах «паказальнага» выгнання паэта. Атрымліваецца, што «Аўгуст злаваў на паэта за ўсю распусту, якую ён павінен быў караць» [1, с. 125]. Але ж і сам паэт пазней, у «Лістах з Понта», напіша: «Nec quicquam, quod lege vetor committere, feci. – Я не зрабіў нічога, што закон забараняе рабіць» (Тут і далей, калі не пазначана іншае, пераклад наш. – А. Г.) («Epistulae ex Ponto», II, 9, 71).

Пасля эдыкта Актавіяна і ад'езду ў Тома аўтар закранае палітычныя падзеі ў сваіх элегіях максімальна акуратна і толькі праз пяць кніг «Tristia» («Смутах») і, адпаведна, праз пяць гадоў ён асмельваецца называць адрасатаў пайменна ў «Epistulae ex Ponto» («Лісты з Понта»). «Баязлівасць яго сяброў нават больш паказальная: яны баяліся нават прызнацца, што знаёмы з ім» (пер. В. Любімавай [3, с. 161]). Трэба адзначыць, што атрымальнікамі лістоў ад паэта былі даволі знатныя, уплывовыя ў Рыме асобы – сыны Месалы, Фабій Максім і Кота Максім, Ацік, Брут, Грэцын і г.д. Яны часта належалі да даволі блізкага акружэння галоўных прэтэндэнтаў на ўладу, Германіка і Тыберыя. Да таго ж, гэтыя атрымальнікі часта былі даволі маладымі людзьмі, не далёкімі таксама і ад літаратурнай дзейнасці. З улікам гэтага зразумела, што ў першыя гады ссылкі паэта падтрымліваць з ім сувязь было для іх не выгадна, а некаторым – нават проста небяспечна. Атрымальнікаў элегій з «Tristia» можна вызначыць, абапіраючыся ў асноўным на згаданыя факты ці намёкі аўтара, а ўжо кожнае пасланне «Epistulae ex Ponto» (за выключэннем некалькіх элегій) мае дакладнае прысвячэнне пэўнай асобе. Адсылаючы ў Рым «Tristia», Авідзій недакучліва просіць дапамогі ў сваіх сяброў, ствараючы ж «Лісты з Понта», «ён звяртаецца да іх пайменна, каб тым больш звязаць іх са сваёй справай; ён спадзяецца, што з прамым зваротам яны не асмяляцца адмовіць яму ў сваёй падтрымцы, што грамадская думка будзе вісець над імі і прымусіць іх зрабіць штосьці на яго карысць» [1, с. 131]. І адрозненне новага зборніка ад папярэдняга аўтар паказвае ўжо ў першай элегіі: «Rebus idem titulo differt, et epistula cui sit // non occultato nomine missa

docet. – Змест той жа самы адрозніваецца назвай, і я не ўтойваю імя <таго>, хто атрымлівае адпраўлены ліст» («Epistulae ex Ponto», I, 1, 17–18).

Адным з самых знатных атрымальнікаў пантыйскіх лістоў быў найбліжэйшы саветнік Аўгуста Фабій Максім (лісты I, 2; III, 3; III, 8), лёс якога завяршыўся не менш трагічна за лёс самога Авідзія. Трэба адзначыць, што ён таксама быў сярод тых нешматлікіх сяброў паэта, якія былі побач з ім у апошнія дні ў Рыме. «У консула Фабія было добрае становішча пры двары, ён карыстаўся даверам Аўгуста, а яго жонка была стрыечнай сястрой імператара» [2, с. 212]. Тым больш, што акрамя сяброўства яны былі звязаны роднаснымі адносінамі. Таму Авідзій ускладае на яго асаблівыя надзеі, «ён сцвярджае, што адзін час яго сябар, Фабій Максім, памякчыў быў Аўгуста, але Фабій, які стаў ахвярай прыдворнай інтрыгі, быў вымушаны пакончыць з сабою» [1, с. 135]. У пасланнях да Фабія паэт вельмі ярка малюе дзікія, негасцінныя сармацкія землі, развіваючы тэму, якую ён абазначыў яшчэ ў «Tristia»: «Haec est Ausonio sub iure novissima, vixque // haeret in imperii margine terra tui. – Яна толькі нядаўна пад уладай Аўзоніі, і зямля толькі з’явілася на мяжы тваёй дзяржавы» («Tristia», II, 2, 199–200). У 8 элегіі III кнігі ён разважае, які падарунак можа даслаць дарагому Фабію ў Рым з пантыйскага берага, і робіць выснову, што побач з ім няма нічога, акрамя атручаных сармацкіх стрэл – так аўтар акцэнтуюе ўвагу чытача на поўнай процілегласці раскошнаму жыццю сталіцы. Межы імперыі на рубяжы тысячагоддзяў павялічваліся ўсё больш і больш, але рымскі ўклад не адразу прымаўся пакоранымі іншаземцамі, і нават сам вялікі правіцель можа не вельмі ясна ўяўляць, што адбываецца ў далёкіх правінцыях: «Nescit enim Caesar, quamvis deus omnia norit, // ultimus hic qua sit condicione locus. – Не ведае нават Цэзар, хоць і ўсё ведае бог, у якім становішчы тут крайняя зямля» («Epistulae ex Ponto», I, 2, 71–72).

Сярод атрымальнікаў пісем быў таксама консул-суфект 16 г. Публій Пампоній Грэцын (I, 6; II, 6; IV, 9), жонкай якога была Азінія, сястра вядомага Гая Азінія Паліёна. Першыя пасланні Авідзія свайму сябру юнацтва – амаль што апалогія, поўная надзеі, што Грэцын зразумее і пашкадуе яго. Бо Грэцын, «чалавек больш халодны, разважлівы і строгі, напэўна сказаў бы Авідзію, што ён заслугоўвае пакарання хоць бы за тое, што даў уцягнуць сябе ў гэтую гісторыю» [2, с. 256]. Ён піша пасланне (I, 10) і брату Грэцына, Флаку, які «займаў у Тыберыя камандныя пасады» [3, с. 160; пер. В. Любімавай] і праз якога, магчыма, паэт мог здабыць літасць пераемніка Аўгуста.

З той жа нагоды Авідзій звяртаецца да Месаліна (у I, 7; II, 2), старэйшага сына Валерыя Месалы, які пазней таксама зойме пасаду

консула. Месалін быў паспяховым аратарам і ўдалым воінам, як адзначае А. Дрымба; менавіта таму ён дабіўся прыхільнасці Тыберыя, і той даволі высока цаніў яго: «Quaeque tua est pietas in totum nomen Iuli, // Te laedi, cum quis laeditur inde, putas. – Якая б ні была твая адданасць усяму роду Юлія, лічыш, што абражаны ты, калі абражаны хтосьці адтуль» («Epistulae ex Ponto», II, 2, 21–22). Здаецца, Авідзій моцна разлічваў на дапамогу сябра, а Месалін, у сваю чаргу, быў прыдатнай асобай для таго, каб уміласцівіць кіруючы род у асобе Тыберыя. Таму, калі паэт звяртаецца да Месаліна за дапамогай, безумоўна, ён не выпускае з-пад увагі яго палітычныя погляды. Так, у 61–88 радках 2 элегіі II кнігі змяшчаецца апісанне трыумфу Тыберыя. Гэтая падзея (Панонскі трыумф 12 г. н.э.), як падае каментарый, таксама прыводзіць да напісання Авідзіем вельмі ўрачыстай паэмы, тэкст якой да нас не дайшоў. У сваю чаргу, пра гэту паэму, мяркуецца, аўтар піша ў лісце да Руфіна (III, 4), дзе не толькі зноў ухваляе Тыберыя, але ж і просіць у атрымальніка апекавання над гэтай «opus exiguum» («мізэрнай працай») («Epistulae ex Ponto», III, 4, 5).

З Котам Максімам, малодшым братам Месаліна і адным з найлепшых сяброў Авідзія, паэт вёў самую актыўную перапіску (I, 5; I, 9; II, 3; II, 8; III, 2; III, 5). Як і старэйшы сын Месалы, Кота Максім таксама быў добра прыняты пры двары імператара; ён быў даволі значным палітычным дзеячам і пасля нават заняў пасаду консула. Да таго ж, «з’яўляючыся вельмі багатым, ён, магчыма, нават дапамагаў паэту грашыма» [2, с. 254]. Тэматыка гэтых пасланняў, што абумоўлена цесным сяброўствам, вельмі разнастайная, але лісты не пазбаўлены і палітычных матываў. Так, у 8 элегіі II кнігі Авідзій апісвае сябру медаль з выявай Цэзараў: Аўгуста, Тыберыя і Лівіі, да якіх паэт звяртае маленні. Тут асабліва цікавым з’яўляецца прамы зварот да Тыберыя, даволі рэдкая з’ява ў гэтым зборніку: «Если возможно, и ты, ближайший к Цезарю Цезарь, // К просьбам, что я приношу, недружелюбен не будь...» («Epistulae ex Ponto», II, 8, 37–38; пер. З. М. Марозкінай). Даследчыкі адзначаюць, што да Тыберыя Авідзій звяртаецца даволі рэдка і вельмі асцярожна і стрымана. Да таго ж, палітычныя позіркы паэта былі накіраваны ў іншы бок: ён ускладаў надзеі на Германіка, усыноўленага па загаду Актавіяна пляменніка Тыберыя.

Сярод атрымальнікаў яго пісем ёсць і выхавальнік сыноў Цэзара Германіка – паэт Кар (IV, 13). Літаратары былі вельмі блізкімі сябрамі яшчэ да высылкі Авідзія. Так, апрача ўсяго, у апошніх радках элегіі Авідзій спалучае адрасаваную Кару просьбу пра дапамогу з вельмі ўзнёслай і ўрачыстай пахвалай Германіку.

Наогул згадванні Цэзара Германіка атрымліваюцца даволі кантраснымі ў адрозненні ад стрыманай пашаны да Тыберыя. Авідзій горача ўсхваляе Германіка ў пасланні дзеючаму квестару Публію Суілію (IV, 8) і таксама ў лісце да настаўніка Германіка па красамоўству, Салана (II, 5). Адрасатам аднаго з пасланняў (II, 1) з'яўляецца і сам Цэзар Германік, якому Авідзій прысвячае таксама паэму «Фасты». Нягледзячы на тое, што сюжэт элегіі – уяўнае апісанне трыумфу Тыберыя, гэтым пісьмом паэт ушаноўвае Германіка і прадказвае ўжо яго трыумф сапраўдным паэтычным прароцтвам напрыканцы элегіі.

Як адзначыў Г. Буасье, «высылка Авідзія і звязаныя з ёй эпізоды належаць столькі ж палітычнай гісторыі Рыма, колькі і літаратурнай» [1, с. 136]. Сапраўды, творы паэта цікавяць даследчыкаў не толькі як выдатныя дасягненні літаратурнага майстэрства: яны з'яўляюцца важнымі гістарычнымі крыніцамі для вывучэння эпохі. Мастацкія творы суб'ектыўна адлюстроўваюць погляды аўтара на тагачасныя падзеі, у тым ліку – і палітычныя. Яны дазваляюць узнавіць стаўленне аўтара да той ці іншай партыі альбо ўплывовай асобы, параўнаць яго з апісаннямі гісторыкаў і такім чынам атрымаць поўную карціну. Авідзій у сваіх творах стварае галерэю персаналій і падзей, што сталі важным, неад'емным элементам сучаснага паэту дзяржаўнага ладу, і дае ім уласную ацэнку не толькі як сведка, але і як ахвяра новага палітычнага рэжыму.

Літаратура

1. Буассье Г. Ссылка Овидия // Собр. соч.: В 10 т. СПб., 1993. Т. 2: Оппозиция при Цезарях. Ссылка Овидия. С. 95–137.
2. Дримба О. Овидий. Поэт Рима и Том. Бухарест, 1967.
3. Norwood F. The Riddle of Ovid's «Relegatio» // Classical Philology. Vol. 58, No. 3. 1963. P. 150–163.

ПОВЕДЕНИЕ ЛИЧНОСТИ В КОНФЛИКТНОЙ СИТУАЦИИ КАК УСЛОВИЕ ГАРМОНИЧНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В СФЕРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

О. Е. Гладкая

Наша работа посвящена изучению и выявлению типичных способов реагирования на конфликтные ситуации с целью способствования формированию сотрудничества в коллективе как наиболее выигрышного способа поведения в конфликтных ситуациях.

Конфликт (лат. *conflictus* 'столкновение') – столкновение равных по силе, но противоположно направленных целей, мотивов, идей, харак-